

Антоненко-Давидович Борис Дмитрович

Життєпис

Антоненко-Давидович Борис Дмитрович народився 5 серпня 1899р. в передмісті м. Ромни — Засуллі (тепер Сумської обл.) у сім'ї машиніста-залізничника Дмитра Олександровича Давидова і Юлії Максимівни Яновської. ("Антоненко-Давкдович" є водночас і псевдонім, і прізвище його прадідів — реєстрових козаків Антоненків). Закінчивши в 1917р. Охтирську гімназію, майбутній письменник вступив на природничий відділ Харківського університету, але невдовзі перевівся на історико-філологічний факультет Київського університету. Через матеріальні нестатки та безперервну зміну влад офіційної вищої освіти так і не здобув; довелося опановувати науку самотужки "в бібліотеках та з великої книги життя".

У 1920-1921рр. ще зовсім юним членом КП(б)У Б.Антоненко-Давидович завідував Охтирською наросвітою, ходив у загоні ЧОНу проти Махна та місцевих повстанських ватаг, збирав продрозкладку й організовував вибори до Рад. Не зрозумівши сутності НЕПу й не погоджуючись із практикою розв'язання національного питання на Україні, восени 1921р. вийшов із КП(б)У і вступив до УКП. Та, переконавшись у марності її діяльності і не бажаючи "помножувати дяківський хор у московській церкві з філіалом в Україні", восени 1923р. вийшов з УКП.

У 1923р. в київському журналі "Нова громада" надрукував перше оповідання "Останні два", яке й поклало початок його творчості. Своє літературне "хрещення" письменник одержав у літературній організації "Ланка" (згодом — "Марс", що відокремилась од строкатого "Аспису" (асоціації письменників), яка об'єднувала невеличку, але творчо дуже сильну групу молодих "попутників": Б.Антоненко-Давидович, Г.Косинка, В.Підмогильний, Є.Плужник, Б.Тенета, Т.Осьмачка, Д.Фальківський та ін. Б.Антоненко-Давидович — автор більше двох десятків оригінальних книг оповідань, повістей, роману, літературно-критичних нарисів та портретів. Найвідоміші його книги, які й визначають творче обличчя письменника, це повість "Смерть" (1928), збірка літрепортажів "Землею українською" (1930), роман "За ширмою" (1963), цикл "Сибірських новел" (1989) та мовознавча праця "Як ми говоримо" (1970, 1991).

Одним із найпомітніших творів у літературному процесі на Україні 20-х років була повість "Смерть", яка з-поміж інших факторів спричинилася до багаторічних поневірянь письменника "на розпутьях велелюдних". У ній Антоненко-Давидович глибоко дослідив процес витравлення національної свідомості й гідності, відлучення українського інтелігента від свого етносу й деградацію його в безбаченка-манкурта. Повість "Смерть", як і книга "Землею українською", були піддані нищівній критиці. Автора публічно звинувачували в "неприкритому зоологічному націоналізмі", в усіх

інших найтяжчих "гріхах". І матеріально, й морально життя письменника стало нестерпним, і він виїздить до Алма-Ати, де влаштовується працювати в Держкрайвидаві редактором.

Та після вбивства Кірова по всій країні почалися жорстокі репресії. Вже 5 грудня 1934р. заарештовано Є.Плужника, а 17 грудня розстріляні як "вороги народу" і "терористи" друзі Антоненка-Давидовича Г.Косинка, Д.Фальківський, К.Буревій, О.Близько. Цунамі терору докотилася й до Казахстану. 2 січня 1935р. Антоненка-Давидовича заарештовано й під конвоем відправлено до Києва.

На допитах письменник тримався гідно й мужньо. Коли слідчий НКВС Хаєт вимагав зізнатися в приналежності до терористичної організації й обіцяв зберегти йому "мерзенне" життя, якщо покається і видасть своїх спільників по УВО, Б.Антоненко-Давидович відповів: "Я не знаю, які у вас є засоби впливу на в'язнів під слідством. Та навіть коли б, припустимо, якимись невідомими способами вам пощастило зламати мене і я виказав би вам на себе й на інших оцю фантасмагорію, і коли б ви не тільки дарували мені моє "мерзенне", як ви кажете, життя, а навіть випустили на волю, то я повісився б на першому ж сучку. Тому, що таким людям, як я, можна жити з переламаним хребтом, але з переламаним моральним хребтом я жити не зміг би. На це ви зважте." Отож Хаєт змушений був визнати, що в особі Антоненка-Давидовича він зустрів "закоренілого ворога, але стійкого".

Сталінські опричники звинуватили письменника у "приналежності до контрреволюційної націоналістичної організації" (УВО), яка нібито силою зброї "прагнула повалити Радвладу на Україні і готувала індивідуальний терор проти Компартії і Радянської держави". На підставі цієї фальшивки Б. Антоненка-Давидовича було засуджено на 10 років концтаборів, де письменник пройшов усі кола ГУЛАГівського пекла, а після того був відправлений на довічне заслання в село з промовистою назвою Малоросейка Больше-Муртанського району Красноярського краю.

Лише 1956р. був реабілітований, а наступного року повернувся до Києва і спрагло взявся до творчої роботи. Та з виходом у світ роману "За ширмою" на нього знову посипалися звинувачення у всіляких гріхах. У роки брежнєвсько-сусловської стагнації письменник був ошельмований, зацькований і зловісно замовчаний, але морально не зломлений.

Він помер 9 травня 1984р.

ЛУ 19(4428) 9.05.1991